
DE GENTSE DONKERE PUTTEN

Men hoeft de lange rij avonturenromans van Alexandre Dumas en diens confraters niet verslonden te hebben om te weten dat niet alleen gedurende de middeleeuwen maar nog lang daarna angstaanjagende kerkers vrijwel overal te vinden waren. De burchten hadden er, de kloosters hadden er, de vorstelijke en gemeentelijke gevangenissen hadden er.

Doch laat ons eerst en vooral nagaan wat we onder kerkers dienen te verstaan. Tuchthuizen waren het allerminst, wel gevangenissen in de betekenis van huizen van bewaring : dus plaatsen waar wetsovertreders die men (niet zelden op heterdaad) gesnapt, gevat, *gevangen*

had, opgesloten werden tot op het ogenblik dat ze berecht werden, In het Frans *prisons* van "prendre".

Had men die plaatsen derwijze gebouwd dat ze van het geringste daglicht beroofd waren, dan kregen ze de naam van *kerkers* of donkere kamers. In het Frans *chartres* of *cachots noirs*. Gebeurde het dat die kerkers zich geheel of gedeeltelijk onder het straatniveau bevonden en bovendien als enige toegang een opening in de zoldering hadden, dan heetten die onderaardse gevangnissen *donkere putten* of gewoonweg *putten*. In het Frans *fosses* of *fosses basses*.

Toegegeven dat de middeleeuwse versterkte kastelen er minder telden dan de fantasierijke romanschrijvers er ten tonele voerden, het is wel zo dat echte *vergeetputten* (*oubliettes*) inderdaad bestaan hebben. De mensen die in dergelijke putten gegooid werden, waren gedoemd om van honger en dorst om te komen.

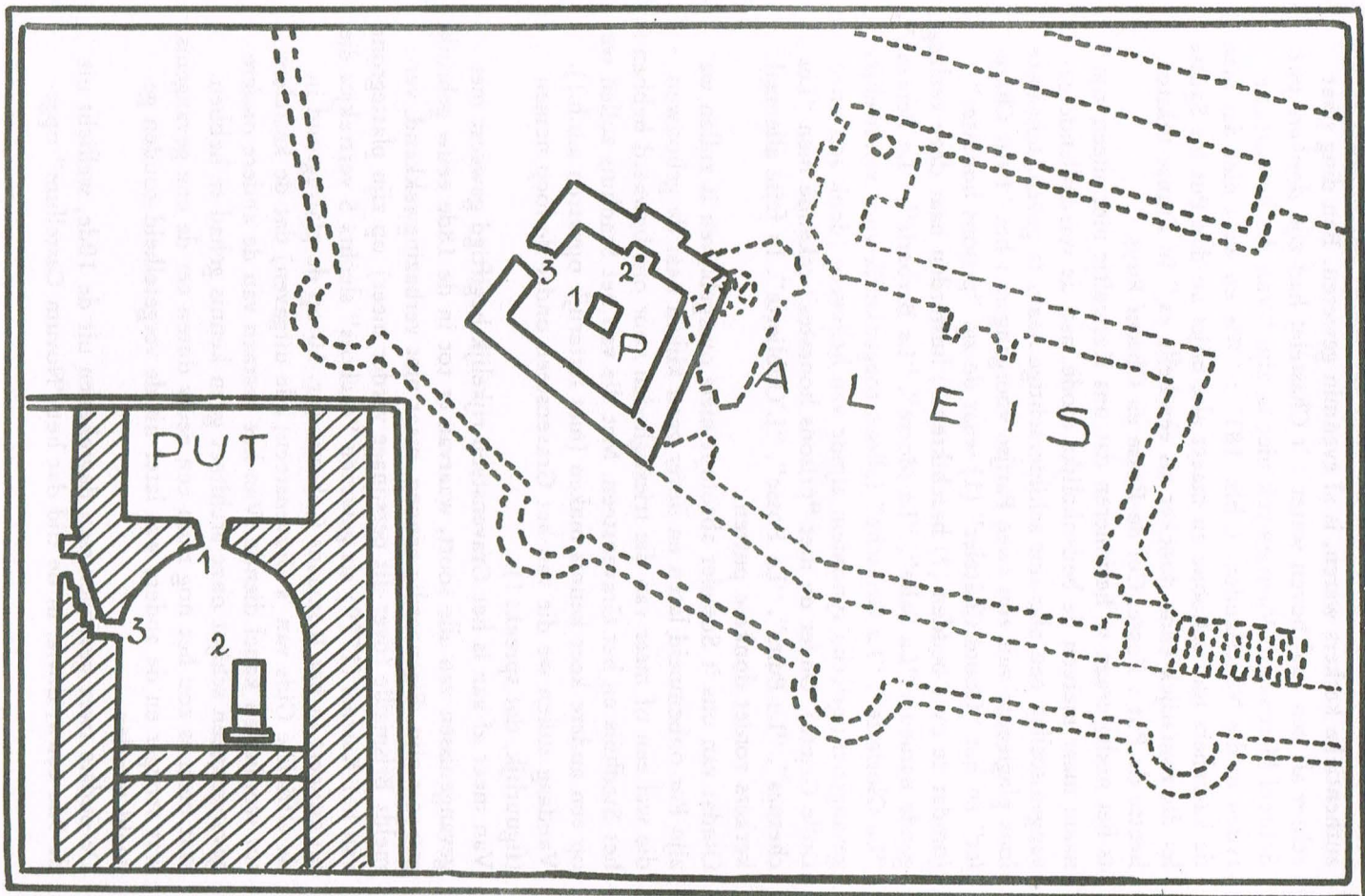
Aangezien de geestelijke hoven wel gerechtigd waren doodvonnissen uit te spreken maar ze niet (eigenhandig of op een gewelddadige manier) uit te voeren, moesten ze "van de nood een deugd maken" en hun terdoodveroordeelden eventjes naar een oubliette sturen.

Pour les besoins de la cause, en omdat ze toch alles in het Latijn deden, noemden ze zo'n vergeetput maar liefst een (*requiescat*) *in pace*. Behalve een *in pace* waren de kloosters en de abdijen natuurlijk ook gewone gevangnissen en cachotten rijk. Wat de St.-Pietersabdij betreft, dit zeg ik tussen haakjes, dient eraan herinnerd dat de zg. cachotten die gedurende ruim 100 jaar door de er huishoudende kazerne gebruikt werden, absoluut geen uitstaans hadden met de oude, authentieke abdijse gevangnissen die tegelijkertijd met zoveel andere kloostergebouwen op het einde van de 18de eeuw gesloopt werden. Die legercachotten waren weliswaar kleine doch heel gewone cellen, voorzien van britsen en het "meubel" eigen aan gevangiscellen. De soldaten die gestraft waren met "salle de police" brachten er een tot drie nachten in door; de soldaten gestraft met "cachot" verbleven er dezelfde tijd doch tevens overdag.

Ook Gent heeft - dat spreekt vanzelf - zijn kerkers en putten gekend.

En wis en zeker een wijde waaier van gevangnissen van alle slag. Vooral Stadsgevangenis " 't chastelet" alias " 't sausselet" alias " 't saestelette" alias " 't sosselet" had voor elk wat wils in voorraad.

De dieven bracht men naar de "Roovers Muyte"; de Joden vlogen in de "Israël Muyte". Wat iemand moest mispikkeld hebben om in de "Clene Splete", de "Groots Splete" of het "Cattegat" te belanden, wordt in alle talen verzwegen. Dat het "Suijkerlaetgiën" uitsluitend voor de geluksvogels in het leven geroepen was moet ik zeker

Plattegrond van Paleis met ligging van de Put; doorsnede van de Put op schaal van 1/200 naar tekening van A. van Werveke;
 1 = gat; 2 = privaat; 3 = luchtkoker

niet beklemtonen. Welke van die twee spleten of dat cattegat tevens authentieke kerkers waren, is al evenmin geweten. Een ding staat echter als een paal boven water : 't Chastelet had zijn *donkere put*. Schreef Marcus van Vaernewyck niet in zijn "Van die beroerlicke tyden in die Nederlanden, I, blz. 181" : "Wie en weet niet dat men de kaerchers niet schoone en maect alst blijkt an den Put int Sausselet die romatijck ende doncker als een helle es." In Franse teksten heette de Put : Fosse, Cul de Fosse en Obscur Puys.

Is het nodig eraan te herinneren dat ons Kasteeltje niet alleen zijn naam maar meteen de bedenkelijke mode, aan de verschillende gevangeniscellen een alleszins schilderachtige naam te geven, schaamtelooos plagieerde van zijn twee Parijse voorgangers : het "Petit Châtelet" en het "Grand Châtelet" (1) waar de zg. "prisons honestes" (omdat ze over bedden (?) beschikten ?) luisterden naar deze veelzeggende namen : "La Salle", "La Motte", "La Barberie", "Le Berceau", "La Gloriette", "La Griesche" (alleen toegankelijk voor vrouwelijke gevangenen; grièche synoniem zijnde van helleveeg (denk aan onze Dulle Griete). Onder de niet "prisons honestes" rekende men "Les chesnes", "Le Puits", "La Fosse", "L'Oubliette". In feite allemaal kerkers zoniet donkere putten.

Omdat van ons 't Sousselet absoluut niets overgebleven is zullen we zijn Put onbemoeid laten en liever gaan kijken naar de gebouwen die wel een of meer van die triestigheden voor ons bewaard hebben : het Stadhuis en het Gravensteen. Met die van het Stadhuis zullen we op een andere keer kennis maken (niet letterlijk opvatten a.u.b!). Vandaag zullen we die van het Gravensteen onder de loep nemen (figuurlijk, dat spreekt!).

Van meet af aan is het Gravensteen rijkelijk begiftigd geweest met gevangenissen van alle soort, waarvan er tot in de 18de eeuw gebruikt geweest zijn. Eigenaardig genoeg, maar niet verbazingwekkend, vermeldt Brismaille (over dit personage verder meer) op zijn plattegrond van het Kasteel (1779) als gewezen "cachots" slechts 5 vertrekjes die hij citeert in het Romaans Gebouw (nr. 10 op de plattegrond in de Officiële Gids van 's Gravensteen; alle uitgaven) dat de kastelein tot woning en kapel diende. Van het bestaan van de andere *oudere* gevangenissen schijnt onze architect geen kennis gehad te hebben. Wat meer is zou het nog ruim een eeuw duren eer de ene gevangenis wat vroeger en de andere wat later uit de vergetelheid zouden gehaald worden.

De oudste twee gevangenissen dagtekenen uit de 10de, wellicht uit de 9de eeuw, d.w.z. in de tijd dat het "Novum Castellum" opge-

trokken werd. Ze bevinden zich in een uitbouwsel van de Meeste Toren; lengte 15,33 m, breedte 1,63 m. Dat uitbouwsel gebruikte Filips om er die in zijn soort unieke trap bovenop te bouwen die de 2 grote zalen van de Toren met elkaar verbindt. Hoewel ze in de wandeling *Donkere Putten* genoemd worden, verdienen die gevangenis-geenszins die naam aangezien ze niet onderaards maar op de eerste verdieping van het "Castellum" gelegen waren. We spreken dan ook terecht liever van *kerkers* (3,20 x 1,20 m), dus van vertrekken zonder de minste verlichting, maar wel voorzien van een deur. De ruimten eronder, rechthoekig van vorm zoals de kerkers zelf, lagen vanzelfsprekend op het niveau van de benedenverdieping. Deze plaatsen hadden uiteraard noch vensterramen noch toegangen; waren daarom nog geen "oubliettes" zoals wel eens beweerd werd, maar eenvoudigweg de beerputten ten gebruik van de erboven gelegen kerkers. Ze werden nooit geruimd (konden dat trouwens niet) maar versastten hun inhoud, gedeeltelijk (?) of volledig (?) via smalle spleten aangebracht in de buitenmuur, kasteeluitwaarts. De wijde wereld in. Wat er met die afvoer na de oprichting van Filips' Burcht gebeurde wordt niet verteld.

Zoals bekend zijn deze kerkers alsmede hun beerputten bewaard gebleven, dus met de andere merkwaardigheden van het Kasteel gewoon te bezichtigen. Alhoewel Filips bij het bouwen van zijn Kasteel niet vergat dit te begiften met een paar spiksplinternieuwe gevangenis- (waaronder zoals we zullen zien een echte put) liquideerde hij daarom de bestaande "donckere cameran" nog niet. Deze zouden tot in het begin van de 18de eeuw in gebruik blijven. Getuige daarvan het "geval" Lieven Cornelis. Op 20 augustus 1658 zond hij vanuit het Gravensteen een verzoekschrift naar de Raad van Vlaanderen, waarin hij verklaart dat hij "derthien maenden ofte bedt (= meer) heeft ghesepareert gheweest van alle andere detinenten in diversche Donckere Putten deur het missen van zijne zinnen", en waarin hij smeekt "gheslaeckt (= ontslagen) te worden ende eerelick zijnen cost te moghen winnen, principalijck daertoe capabel ende wederomme zijne zinnen, verstant ende memorie heeft, beter als vooren door Godts gratie ende toedoen." Het kan niet anders of onder die "diversche Donckere Putten" moeten de twee oude exemplaren begrepen zijn.

Eveneens tot ons gekomen zijn de gewone gevangenis en de echte Donkere Put. De eerstgenoemde plaatsen bevinden zich op de verdieping van het Poortgebouw en beslaan twee ruimten : het zg. Vierkant en de zg. Suikerlade (de voorloopster of navolgster van het

“Suijkerlaetgiën” In “ ’t Saestelette”). Als er een verwantschap bestaat tussen die suikerlaadjes en ons typisch Gents *suikerlootje* (bevoordeeld, enigszins verwend kind), dan moeten die suikerlaadjes voorzeker de minst weerzinwekkende der “muyten” geweest zijn. In het Vierkant was er slaapgelegenheid voor minstens 8 personen aangezien daar in 1522 geplaatst werden “vier kleine koetsen van 5 voet breedte om getweeën beslapen te worden.”

Het gebeurde zelfs dat personen de Donkere Put (zie verder) mochten verlaten om de nacht in het Vierkant door te brengen zoals dat in 1619 met Bontynck het ’t geval was. Op het “advys van den Stadthaudere (hoogbaljuw) wordt geconsenteert dat den suppliant magh slapen buyten den Put in het Vierkante anhoudende niet min zyne boyen.” Zoals genoegzaam bekend was het in datzelfde Vierkant dat de pijniging met de halsband toegepast werd.

Hier moeten we ons verhaal even onderbreken en een sprongetje in de tijd maken, dit om het laatste hoofdstuk van ’s Gravensteens geschiedenis beter te begrijpen. Het Kasteel dat voor het grootste gedeelte staatseigendom was werd op 15 febr. 1779 op last van Keizerin Maria Theresia te koop gesteld. “Verscheyde deelen voortyds gebruykt geweest hebbende” kondigde de Gazette van Gent in haar nummer van 2 nov. aan “tot de vergaderinge van de Raed van Vlaenderen, de Greffie, de *Gevangenissen*, (...) alle zeer gedienschtig tot de groote fabrieken.” Enkele weken daarop was de bijna volledige koop het eigendom geworden van de architect Jean-Denis Brismaille die met het oog op de geplande verkaveling ervan de hogervermelde plattegrond tekende. Het is hier de plaats niet om uit de doeken te doen wat gedurende bijna een eeuw met de oeroude en de inmiddels opgetrokken nieuwe gebouwen gebeurde. Zoals men weet gingen er op een bepaald ogenblik stemmen op in verband met een eventuele restauratie van het op een schandalige wijze verwoest Steen. Een restauratie die zoals u weet een werk van lange duur geweest is. En die in 1865 startte met een tot mislukking gedoemde poging vanwege de Stad om in het bezit te komen van een gedeelte van het zo talrijk als verscheiden gebouwencomplex. In 1870 werden de verschillende gebouwen van dat complex, de katoenspinnerij van A. Lutens-Delise uitgezonderd, te koop aangeboden. De weigering vanwege de Staat de transactie te subsidiëren deed andermaal de verwerving in het water vallen. In 1872 dank zij de financiële tussenkomst van Staat (1/3) en Provincie (1/3) kwam de Stad in het bezit van het Poortgebouw. De rest van het complex, met name de eigendommen van de heren Hulin (de erfgenaam van J.-D. Brismaille) en Lutens-

Delise, werd in 1887 met Staats- en Gemeentegelden aangekocht. Nog hetzelfde jaar werd overgegaan tot de onteigening van de tegen de buitenmuren geplakte woningen. Twee jaar nadien ving men aan met de opruiming van de puinen en de afbraak van de menigvuldige parasitaire constructies om meteen een begin te maken met de herstelling van wat tegenwoordig een van Gents meest bezochte merkwaardigheden is. Parenthese gesloten.

Dat die werkzaamheden door de man in de straat met de meeste aandacht en belangstelling gevolgd werden hoeft zeker geen betoog. Ook de dagblad- en de weekbladpers lieten zich niet onbetuigd. Bij manier van spreken ging geen dag voorbij zonder dat er iets - al was het nog zo weinig - over de werken verklapt werd.

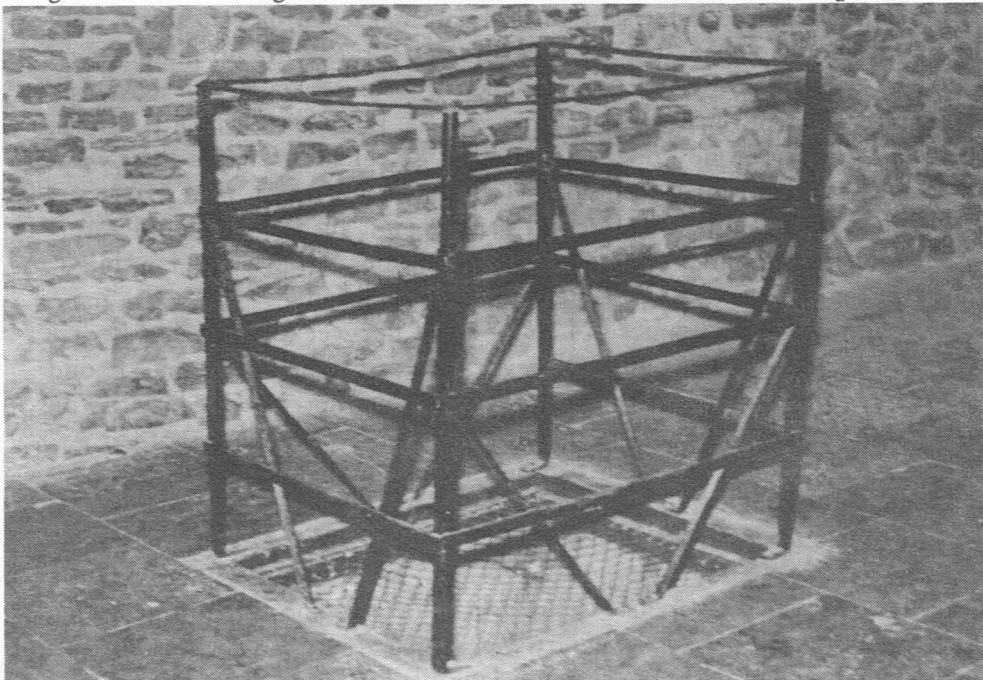
Op 7 nov. 1891 zou Het Volksbelang zijn lezers niet op een "iets" vergasten maar op een zo onverwachte als sensationele openbaring : "In het Gravensteen is weeral eene belangrijke ontdekking gedaan. Onder het zoeken van het onderste gedeelte van eenen steenen trap heeft men eenen onderaardschen kelder van zeer groote afmeting gevonden en die nagenoeg 7 m diepte heeft. Zonder eenigen twijfel is dat steenen hol een kerker geweest waarin gevangenen werden opgesloten; want een steenen gemak in de dikte van den kolossalen muur bewijst dat deze kelder tot verblijf van menschen moet gediend hebben. Die kelder heeft noch poort noch deur. Slechts bij middel van een koord kon men er in nederdalen langs eene kleine vierkante opening in het bovenste deel van het gewelf. Lucht kreeg men langs een smal spleetje in de hoogte dat tegelijk de eenige bron van licht was. Ook is het er schier pikdonker. Die kelder is hetgeen men in het Frans eene oubliette of een in pace noemt. In de kronijken leest men veel van zulke onderaardsche gevangenissen, maar zeer weinig zijn tot op den dag van heden bewaard gebleven."

In zijn volgend nummer (14 nov.) komt het weekblad op het bericht van de vorige week terug. Of liever, laat een lezer, met name de oudheidkundige in spe, Alfons van Werveke, aan het woord, dezelfde die enige jaren later een vaste medewerker aan het blad zou worden : Eerst als anonieme auteur van de rubriek Oudheidkundig Nieuws, vanaf 20 januari 1906, direct na de verschijning van de brochure "J. de Waele et A. van Werveke, Château des Comtes de Flandre, guide du visiteur, Gand, Hoste, 1905, 58 pp." als volwaardig journalist. "Geachte Heer Opsteller" schrijft hij, "Mag ik zoo vrij zijn het een en andere te voegen bij uw art. van verleden week ? De ontdekking in onze oude burcht gedaan is belangrijk genoeg om erop terug te komen."

En hij betoogt dat die “onderaardsche kelder” in werkelijkheid een “gemetselde put” is; dat er van “eenige bron van licht” geen sprake is en dat de uitdrukkingen “oubliette” en “in pace” in het geheel niet toepasselijk zijn op de ontdekte gevangenissen.

Die Donkere Put (nr. 18 in de Gids) bevindt zich in het noordelijk gedeelte van het zg. Paleis van de graven. Deze constructie zou nog tijdens het leven van Filips (+ 1191) gebouwd zijn. Echt wonen in hun Paleis schijnen onze vorsten en vorstinnen slechts occasioneel en zeker niet lang gedaan te hebben want zowel in de 13de als in de eerste helft van de 14de eeuw logeerden ze in de regel in een of andere abdij (St.-Pieters, St.-Baafs, Bijloke) als ze om hof te houden of zo enkele dagen in onze stad kwamen doorbrengen. En toen Lodewijk van Male (\pm 1346) het Hof van der Posterne als residentie deed inrichten en in 1349 hetzelfde deed met het Hof ten Walle (het latere Prinsenhof) werd het Paleis in 's Gravensteen voor goed verlaten.

Wat de ligging van de Put betreft is er iets waarvoor geen verklaring te vinden is. Hoe zelden men hem ook tussen 1191 en 1346 moge gebruikt hebben en hoe zelden de erboven gelegen zg. kamer van de gravin betrokken geweest is, toch zal het komen naar en het gaan

Gat boven Donkere Put bespannen met traliewerk en beschermd door een metalen borstwering.

van de Put zeer hinderlijk geweest zijn voor de bewoners van dat Paleis.

Om het even, het is vanuit die gravinnelijke kamer dat we Put in o-genschouw kunnen nemen. Het vierkante gat in de vloer (0,70 m x 0,78 m) is veiligheidshalve afgesloten door middel van een traliewerk en afgebakend door middel van een ijzeren kooivormige afsluiting. Wilt u neerhurken - dat doen evenwel slechts weinig bezoekers - dan ziet u het in een der muren (de oostelijke) uitgespaarde privaat met zijn nog goed bewaarde stenen bril. In de noordelijke muur ontdekt u zonder moeite de ingang van de luchtkoker (1,80 m boven de vloer) die zoals reeds gezegd is elleboogvormig in de muur gebouwd is. Zie de plattegrond van het Paleis en de doorsnede van de Put. De uitbouw van het privaat is te zien als u op de koer de buitenkant van het bovendee van de Put gaat bekijken. Draai nu de hoek om; op manshoogte zult u de uitgang van de luchtkoker bemerken : een opening van $\pm 0,30$ m x $\pm 0,15$ m). In geval de Put niet afgesloten was, was er waarachtig geen gevaar dat de bewoners ervan de stikkingsdood stierven. Daarvoor "trok" en "trekt nog" de "schouw" te voorbeeldig. Maak de proef op de som !

A propos van die Put-bewoners. Alvorens met die mensen kennis te maken willen we liever nog even bij de Put verwijlen. Er waren twee manieren om erin af te dalen : met behulp van een lange ladder - die diende op zijn minst 6 m lengte te hebben aangezien de Put een diepte heeft van 5,50 m; het gebruik van zo'n hulpmiddel was mogelijk vermits de kamer hoog genoeg was om met het tuig te manoeuvreren - of van een mand die met behulp van een over een katrol lopende koord op of neergelaten werd. De put van het Parijse Châtelet had er alleszins een want in 1492 wordt in een document gesproken van een "poulie de cuivre servant le prison de la Fosse pour dévaler les prisonniers"

Joos de Damhoudere schrijft in zijn "Practycke ende handbouck in criminele zaeken" dat "de vanghenesse of carckere ghevonden ende ghemaect es om bewaeren niet om punieren, nochtans om cleyne delicten of mesdaeden es den juge wel ghecostumeert te punieren met vanghenesse te watere ende broode om eenen tijt (korte tijt)." In het eerste geval wachtten de verdachten in de Put het ogenblik af waarop ze zouden verhoord worden. Uitzonderlijk had een zodanig verhoor in de Put plaats zoals dat op 5 nov. 1451 - dus volop tijdens de Bourgondisch-Gentse crisis - gebeurde : "Item, up den zelve vrindach tsnavents, trocken weder alle de ghedeputeerden in 't sGravensteen als te voren, ende daer zynde, midsgaders beede de

dekenen ende eeneghe scepenen, zo coos men uut elcken leden VI persoonen, die met beede de dekenen ende eeneghe scepenen ghynghen in den Put, examineerden daer weder de voornoemde IIII ghezellen, ende als zy vuldaen hadden, alzo hemliede dochten, so ontboot men alle d'andere uuter sale beneden in den zelven put ende daer las men huerlieden verkennen ende verleyden dat zy doe ghekendt hadden ende noch voor hem allen kenden, in den manieren hier naer volghende, enz.” (Dagboek der Gentsche Collatie, uitgegeven door A.G.B. Schayes)

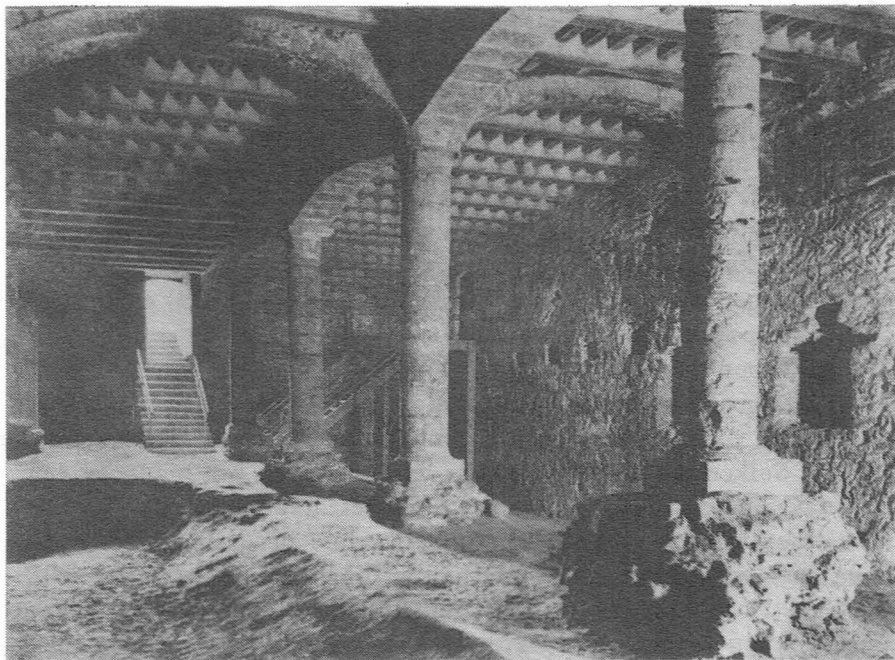
De vier personen waarvan sprake waren Jan van Siccleer of Secleer; Philips Sersanders; Pieter Hueriblock en Meester Pieter Bauwins of Baudins. Allen werden met geldboeten en verbanning gestraft, doch van laatstgenoemde straf schijnt niet veel in huis gekomen te zijn. Andere partijgangers van de hertog, ergo verraders in de ogen van de aan de macht zijnde volkspartij, met name Pieter Tyncke en een paar van zijn vrienden, eindigden hun politieke loopbaan na een drievoudig “examen” op de pijnbank ondergaan te hebben, op het schavot (11 nov. 1451).

Deze bloedige tribulaties verklaren ons meteen waarom de gewezen hoofddeken Pieter Hueriblock en zijn 3 acolieten in de Put van 's Gravensteen terechtgekomen waren in plaats van in die van het Chalet : deze was immers “bezet” door de ploeg Tyncke !

Die show die daar in de Gravensteense Put vertoond werd moet wel van een uitzonderlijk allooi geweest zijn. Ziet u dat twintigtal al dan niet getabberde heren schepenen, dekenen en hun supporters een voor een de ladder afdalen om, in de kwalijk riekende diepte aangeland, natuurlijk bijgelicht door enkele walmige fakkels, verhoren af te nemen en verslagen op te maken. Zoals reeds gezegd kwamen de 4 ondervraagden er nog goedkoop van af. Van Jan van Siccleer horen we achteraf niet meer spreken. De overige 3 daarentegen zorgen ervoor dat ze in het nieuws blijven. En of ! Pieter Hueriblock “was onthoofd op een schavaut voor 's Graven steen” op donderdag 13 maart 1476. Meester Pieter Bauwins onderging 's anderen daags hetzelfde lot. Philips Sersanders volgde de maandag daaropvolgend. Amper 2 weken later (3 april) zal het de beurt zijn aan Kanselier Hugonet en graaf van Humbercourt om op de Vrijdagsmarkt niet terechtgesteld maar letterlijk vermoord te worden. Zie dienaangaande het schilderij van Karel Wauters berustend in het Stadhuis dat de halsrechting in beeld brengt.

Alhoewel volgens de geldende “costumen” de putten voor vrouwen taboe waren, leren we uit wat volgt dat er nooit regels waren zonder

uitzondering. Op 8 mei 1568 had er in een huis gelegen aan Onderbergen, vlak bij het Hof van Ravestein, een dubbele moord plaats. Een handelaarster en een 13-jarig meisje werden er op een beestachtige wijze om het leven gebracht door een 40-jarige Spanjaard en diens 20-jarige Vlaamse bijzit. “Ende terwijl dat dese moordt ghebeurde”, rapporteert ons het Dagboek van de gebroeders Van Campene, “zoo heeft er eene jonghe dochtere van desen lande de waeke ghehouden voor de deure” (in werkelijkheid verworgde zij het kind). “De moorden heymelicke vulbracht zijnde, hebben gherooft de schat van huere coopmanschepe, danof een van de Spaignaerden” (er is er maar één geweest) “ghevanghen wierdt ende gheleyt inden put binnen sGravensteen, ende de dochtere die de waeke hielt es ooc inde zelve vanghenesse ghecommandeert.” Wat de kroniekschrijver met “inde zelve vanghenesse” bedoelt is niet heel duidelijk. We kunnen inderdaad niet aannemen dat men dat paar in een en hetzelfde vertrek zou bijeengebracht hebben. Waarschijnlijk zal de professionele hoer in een van de 2 oude kerkers te grasduinen gezet zijn. De Spanjaard die het feestelijk vertikte enige bekentenis af te leggen,

De benedenverdieping en de eerste verdieping van het eerste kasteel werden de kelder van Filips' meesten toren. Bemerkt de gaten waarin de balken zaten die de vloer van de eerste verdieping droegen. De houten trap leidt nu naar de ingang van een der kerkers.

werd naar de pijnkelder geëxpedieerd in de hoop dat hij daar de waarheid zou verkondigen. Helaas, de man hield voet bij stuk : Hij had, vloekte hij, met die misdaden absoluut niets te maken. Hij werd dan maar “wederomme ghebroght in vanghenesse (lees : put).” Zijn medeplichtige die niet alleen haar minnaar bleef beschuldigen maar bovendien haar aandeel in de moorden volmondig toegaf hoefde diensvolgens geen scherp examen te ondergaan. Op 13 mei “pronuncieerden schepenen de criminele sententie” en werden de 2 patiënten op de wreedaardigste manier geëxecuteerd. De man kreeg 5 nepen toegebracht met een gloeiend ijzer; hem werd een vuist afgehakt; dan werd hij opgehangen en vervolgens gevierendeeld. De deerne kreeg 3 nepen waarna ze werd opgeknoopt. Aan 2 bijzonderheden mogen we hier herinneren : de strafuitvoering had plaats vóór het huis van de misdaad (Onderbergen); tijdens de uitvoering ontstond een “cleene beroerte” onder het toekijkend publiek : een opschudding die veroorzaakt was door een op heter daad betrapte “bursensnider” die, mogen we aannemen, niet al te lang zal moeten wachten hebben om op zijn beurt kennis te maken èn met de put èn met Jan de Scherprechter.

Marcus van Vaernewyck vertelde van naaldeken tot draaiken en dat in geuren en kleuren het weerzinwekkend straattoneel in zijn “Van die Beroerlicke Tyden in die Nederlanden.”

Laten we de Put als “plaats van bewaring” verlaten om wat nader kennis te maken met de Put als “plaats van bestraffing”. In de regel bedroeg de straf “met de Put” niet meer dan 14 dagen.

Met 1 dag “Put” betaalde iemand zijn slecht gedrag in de gevangenis (lees Suikerlade) (1736).

Met 3 dagen werd een kleine (?) diefstal (1597) (1739) en opstand tegen de politie (1616) bestraft.

Met 5 dagen wegens landloperij (1732).

Met 8 dagen eveneens wegens landloperij (1648). 8 dagen was ook het tarief voor het bedreigen en beschimpen van een medegevangene (in de Suikerlade) (1634) en voor het stelen van een mans- en een vrouwenhemd (1740). Voorwaar duur betaalde hemden !

14 dagen werden toebedeeld aan Bernardine Bruggemen “ter causen van haer ondeugend ende straefbaer gedragh ten processe vermelt” (1783). Naar mijn gevoelen een tamelijk vage beschuldiging. Omdat hij dronken aangetroffen werd, kreeg een landloper eveneens 14 dagen te verwerken (1628) evenals de man die klederen van 2 soldaten gekocht had en die twee geholpen had bij hun deserteren (1731).

Meestal ging aan de straf “met de Put” een andere straf gepaard.

Deze kon bestaan uit het betalen van boeten of gevangenskosten; uit het "sitten te waeter ende te broode"; uit het vragen van vergiffenis "in u lijnwaet op beede u knijen Gode van hemelrijcke, heere ende weth vergeffnisse te bidden"; uit het in de boeien klinken; uit de tot 10 jaar olopende verbanning.

Volgens la tête du client mochten sommige veroordeelden een of meermalen daags de Put verlaten, meestal om zich - enkelen met de ijzers aan de benen - in het Vierkant wat te gaan warmen. Of om er de nacht te gaan doorbrengen.

Vergelijken we de in het Gravensteen uitgesproken vonnissen met die op het Stadhuis geveld, dan stellen we vast dat door de twee banken met nagenoeg gelijke maten gemeten werd. Met dien verstande nochtans dat de heren schepenen toch wat vrijgeviger schijnen geweest te zijn. Een paar voorbeelden : Omdat een dronkaard slagen uitgedeeld had mocht hij gedurende 24 dagen de Put in (1607). Een andere geweldenaar (omdat hij niet dronken was ?) had er 30 te incasseren (1608). Een recidivist in het uiten van bedreigingen kon het stellen met 42 dagen (1614). Een jonge (hoe jong ?) bedelaar diende het gedurende 75 dagen zonder bedelen te stellen (1617). En een slager die wat met zijn hakmes rondgezwaaid had, gedurende 90 dagen zonder te kunnen vleeshouwen (1717).

Bent u het met mij eens dat we bij het bezoeken (van ver !) van 's Gravensteens Donkere Put, stof te over hebben om daar wat te staan prakkezeren ?

(1) Mocht u het soms vergeten zijn : Het was in het Grand Châtelet dat de Franse koning Filips de Schone onze graaf Gwijde van Dampierre, diens zonen Robrecht van Bethune en Willem van Crèvecoeur en een honderdtal Vlaamse edellieden gedurende 14 dagen gevangen zette (mei-juni 1300) vooraleer ze tot 1305 in verschillende gevangenissen op te sluiten : Gwijde in het kasteel van Compiègne, Robrecht in dat van Chinon en Willem in dat van Issoudun in Berry.

M. VAN WESEMAEL

BRONNEN

H. van Duyse, Le Château des Comtes de Gand, Anvers, 1892.

J. de Waele, Etude sur l'Age des différentes parties du Château des Comtes, Gand, 1897.

Pr. Claeys, Le Château des Comtes, La Flandre libérale, 25.11.04

A van Werveke, Château des Comtes, in Gand, Guide illustré, Gand 1905

J. de Waele & A. van Werveke, Château des Comtes de Flandre à Gand, Guide du visiteur, Gand, 1905.

J. de Waele & A. van Werveke, 's Gravensteen te Gent, Gids voor de Bezoeker, Gent, 1906. Herdrukken 1914 (3de); 1934 (5de); 1976.

A. van Werveke, De onderaardsche Gevangenissen van 's Gravensteen, in De Vlaamsche Gids, 1909, 354-365; 439-457

A. van Werveke, Gedenkbladen, Gent, 1936.

DE SINT-LIEVENSPOORT TE GENT

In het januari-nummer 1975 van Ghendtsche Tydinghen werd gehandeld over de Keizerpoort. Als vervolg komt thans de Sint-Lievenspoort aan de beurt. De poort werd gebouwd in het begin van de veertiende eeuw en wel in de verlenging van de Sint-Lievensstraat. De naam staat in verband met de heilige Livinus of Sint-Lieven, patroon van Gent en met de gemeente Sint-Lievens-Houtem. Deze gemeente dankt haar naam aan de heilige Livinus, Iers bisschop, die in de zevende eeuw het Evangelie predikte in Vlaanderen en hier werd vermoord. Zijn relikwieën werden naar Gent overgebracht in de elfde eeuw en geplaatst in de Sint-Baafsabdij. De Sint-Baafskatedraal bezit naast een Sint-Livinuskapel talrijke voorstellingen van de heilige Livinus : een glasraam van ± 1910 met acht taferelen uit het leven van Sint-Livinus, een schilderij "Marteldood van H. Livinus", een muurschildering in de krypte, alsook de prachtige koormantel van Lieven Hugenois met op het kaproen de H. Livinus op zijn troon en op de sierbanden zes taferelen uit de legende van de H. Livinus volgens een Vita geschreven door Bonifacius, monnik in de Sint-Baafsabdij in de elfde eeuw. Jaarlijks en wel op 27 juni werden de relikwieën van de H. Livinus overgebracht naar Sint-Lievens-Houtem om 's anderendaags naar Gent terug te keren. De bedevaart lokte natuurlijk een massa volk. Aanvankelijk werd het relikwieschrijn gedragen, maar om de talrijke vechtpartijen onder de bedevaarders te voorkomen, die allen het schrijn wilden dragen, werd in 1469 besloten het schrijn op een wagen te plaatsen. Het Memorieboek vermeldt

"Item in dit jaer, was by hertoghe Kaerle geordonneert dat men voortan den Heleghen sant Menheere Sinte Lieven niet meer draghen en saude, maer voortan te waghene voeren, roupen, noch cryschen, omme te belettene vele quade onghereghelhede, die de jonghers userende zyn, den XXVIIen Wedemaent."

De processie bleef aanleiding geven tot wanordelijke en onzedelijke tonelen, zodat Keizer Karel bij art. 74 van de Concessie Caroline